บทบรรณาธิการ

แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา

ประพันธ์ ภานุภาค*

ในปัจจุบัน หรืออาจจะเรียกได้ว่าตั้งแต่อดีตกาลที่มีการเริ่มต้นจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาขึ้นในประเทศไทย เรามักจะได้ยินเสียงวิพากย์วิจารณ์ทั้งจากผู้เรียน ผู้สอน และบุคคลภายนอก ผู้นำผลิตผลของมหาวิทยาลัยหรือบัณฑิตไปใช้ว่า

1. ความรู้วิชาพื้นฐานไม่แน่น เมื่อเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป หรือเมื่อจบออกไป จะรู้แต่วิชาที่เฉพาะหรือวิชาที่เป็นวิชาชีพ ส่วนความรู้พื้นฐานมักจะลืมกันไปหมด บ้างก็โทษว่าอาจารย์ที่สอนวิชาพื้นฐานสอนไม่เก่ง ไม่สามารถสอนสิ่งที่ผู้เรียนจะนำไปประยุกต์ใช้ได้เมื่อเรียนต่อยอดขึ้นไป เมื่อไม่เห็นประโยชน์ก็เลยไม่ได้กลับไปทบทวนเมื่อเรียนผ่านไป บ้างก็โทษว่าอาจารย์ที่สอนวิชาพื้นฐานมักเป็นคนที่มีความรู้แคบเฉพาะสาขาวิชานั้นๆ เลยนำไปประยุกต์ (apply) หรือประสานสอดแทรก (integrate) กับวิชาชีพที่เรียนในชั้นสูงขึ้นไปไม่ได้

2. นิสิตนักศึกษา หรือบัณฑิตส่วนใหญ่จะมีโลกทัศน์แคบ คนที่เป็นแพทย์ก็จะรู้แต่เฉพาะด้านแพทย์ ไม่ค่อยมีความรู้ทางด้านบริหารจัดการ หรือเทคนิคการสื่อสาร เป็นต้น

3. บัณฑิตมีโลกหรือสังคมที่แคบ แต่ในชีวิตการทำงาน คนเราต้องพึ่งพาอาศัยหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีใครที่เก่งไปหมดทุกอย่าง ดังนั้น ถ้ามีเพื่อนที่อยู่ในสาขาอาชีพอื่นมาก การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในอนาคต หรือการทำงานเป็นทีมในอนาคตก็ย่อมจะดีขึ้น

4. นิสิตนักศึกษาหรือแม้แต่บัณฑิตที่จบไปแล้วมีคณะนิยม หรือมหาวิทยาลัยนิยมสูง จนอาจเกิดการทะเลาะวิวาทกันระหว่างคณะหรือระหว่างมหาวิทยาลัย

5. สาขาวิชา ภาควิชา คณะ หรือมหาวิทยาลัยต่างคนต่างสร้างอาณาจักรของตัวเองโดยแสดงความเป็นเจ้าของของรายวิชาที่เปิดสอนของเครื่องมือเครื่องไม้หรืออาจารย์ในสังกัดของตน

ด้วยประเด็นปัญหาต่าง ๆ ตามที่ยกเป็นตัวอย่างขึ้นมากล่าวอ้างข้างต้นแล้วนี้ เมื่อได้ทราบว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีปณิธานแน่วแน่ว่าจะส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา จึงมีความยินดียิ่งนัก น่าที่เราชาวจุฬาทุกคนจะช่วยกันระดมความคิดเพื่อทำให้แผนพัฒนาดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

1. ความสำคัญของหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา

การที่มีหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชาจะสามารถแก้ปัญหาหลาย ๆ อย่างตามที่กล่าวแล้วข้างต้น คือ

1. ทำให้อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะจากสาขาวิชาหรือภาควิชาหนึ่งสามารถมาช่วยสอนวิชาในอีกสาขาหรือภาควิชาหนึ่ง หรืออีกคณะหนึ่ง เพื่ออุดช่องว่างที่อาจารย์ในภาควิชาหรือคณะนั้นยังขาดความเชี่ยวชาญอยู่ ไม่ต้องรอส่งอาจารย์ของตัวเองไป

*ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฝึกอบรมกลับมาก่อนจึงจะสอนได้ หรือเพื่อเติมแต้มเนื้อหาหลักสูตรเดิมให้มีชีวิตชีวามากขึ้น สามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้มากขึ้น

2. การเชิญอาจารย์จากภาควิชาอื่นหรือคณะอื่นมาช่วยจะต้องมีการปรึกษาหรือวางหลักสูตรร่วมกัน ไม่ใช่เพียงแต่มีหนังสือเชิญไปให้มาช่วยสอนในตารางสอนที่จัดวางไว้เรียบร้อยแล้ว การปรึกษาหรือวางแผนร่วมกันจะก่อให้เกิดความสนิทสนมรู้จักกันเป็นการส่วนตัวระหว่างอาจารย์จากหลาย ๆ สาขาวิชา ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันทางด้านวิชาการอื่น ๆ ในอนาคต เช่น การวิจัย การเขียนตำราร่วมกัน หรือในการสนับสนุนซึ่งกันและกันในการบริหารภาควิชา คณะ และมหาวิทยาลัย

3. ผู้เรียนจะมีความสนุกสนาน และเข้าใจถึงความสำคัญของวิชาที่เรียนมากขึ้น มีความคิดกว้างขึ้น และสามารถประยุกต์เอาความรู้ที่เรียนไปใช้ประโยชน์ในการเรียนวิชาอื่นหรือในการทำงานในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

4. เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนิสิตนักศึกษาในภาควิชาหรือคณะต่าง ๆ เพราะได้นั่งเรียนด้วยกัน หรือได้ข้ามไปใช้ห้องเรียน ห้องสมุด หรือโรงอาหารร่วมกัน

5. ช่วยประหยัดทรัพยากรบุคคลและอุปกรณ์การศึกษาทำให้สามารถใช้บุคลากรและอุปกรณ์การศึกษาการวิจัยให้เกิดประโยชน์ร่วมกันสูงสุด และสามารถนำทรัพยากรที่เหลือไปบุกเบิกงานอื่นได้ต่อไป ไม่มีการซ้ำซ้อนกันอีกต่อไป

2. สาระสำคัญของหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ หลายท่านคิดถึงการตั้งคณะใหม่ การสร้างหลักสูตรใหม่ การตั้งโปรแกรมการศึกษาใหม่เพื่อนำไปสู่ปริญญาตรี โท เอก หลาย ๆ ท่านคิดเรื่องนี้แล้วมีความเห็นว่ายากที่จะทำเป็นหลักสูตรระดับปริญญาตรี นอกจากจะจัดตั้งขึ้นเป็นคณะอย่างเช่น คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ทั่วไปหรือคณะวิทยาการพื้นฐานทั่วไป โดยมีผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ สาขามารวมอยู่ในคณะเดียวกัน หรือให้มหาวิทยาลัยจัดองค์กรกลางที่คอยรวบรวมคณาจารย์จากคณะวิชาต่าง ๆ มารวมกลุ่มกันเพื่อจัดการเรียนการสอนหลักสูตรใหม่ที่เป็นสหวิชาการ ถ้าจะทำกรณีเช่นนี้ หลายท่านลงความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโทและเอก จะได้ง่ายกว่า

ผู้เขียนเองมองว่าการจัดทำหลักสูตรที่เป็นสหวิชาการหรือสหคณะเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ต้องเริ่มต้นวางแผนกันระยะยาว แต่สิ่งที่จะเริ่มต้นได้ง่ายกว่าคือการจัดการเรียนการสอนรายวิชาแบบสหวิชาการ โดยเลือกรายวิชาที่ต้องการความเข้าใจ หรือ "input" จากศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์ เพื่อทำให้รายวิชานั้นมีเนื้อหาที่สมบูรณ์แบบที่สุด และมีความแม่นยำทางวิชาการที่สุด ในขณะเดียวกันรายวิชานั้น ๆ ควรจะต้องสนองตอบความต้องการหรือความจำเป็นของชาติ เช่น ในการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนทั้งประเทศ เป็นต้น และถ้าจะให้บังเกิดผลในแง่กว้างก็ควร จะสอนในระดับปริญญาตรี เพื่อจะได้มีผู้นำไปขยายผลมากกว่า หรือถ้าจะให้ดีรายวิชาสหสาขาวิชานั้น ถ้าสามารถเปิดให้ประชาชนที่สนใจทั่วไปสามารถเข้าเรียนด้วยได้ก็จะยิ่งทำให้ขยายผลได้มากขึ้น เช่นนี้นิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็จะสามารถลงทะเบียนเรียนได้ และถ้ายิ่งสามารถโอนย้ายหน่วยกิตระหว่างมหาวิทยาลัยกันได้ก็จะยิ่งดีใหญ่

ตัวอย่างของรายวิชาแบบสหสาขาวิชาเหล่านี้ก็เช่น การแก้ปัญหาโรคเอดส์ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาความยากจน การแก้ไขปัญหาทางศีลธรรม และการแก้ไขปัญหาจราจรในเมืองใหญ่เป็นต้น

ฟังดูแล้ว หลายท่านอาจเป็นห่วงว่าจะมีนิสิตนักศึกษา หรือประชาชนทั่วไปลงทะเบียนเรียนกันมาก อาจต้องใช้ห้องบรรยายขนาดหอประชุมใหญ่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมการถ่ายทอดโทรทัศน์วงจรปิด หรือแม้กระทั่งการถ่ายทอดโทรทัศน์ให้เรียนกันได้ที่บ้านเหมือนมหาวิทยาลัยเปิด หรืออาจต้องเปิดสอนปีละหลาย ๆ รอบ เพื่อสนองความต้องการของผู้สมัครเข้าเรียน

บางท่านอาจเป็นห่วงว่านิสิตนักศึกษาจะเอาเวลาที่ไหนไปเรียน เพราะหลักสูตรในปัจจุบันก็เต็มเหยียดอยู่แล้ว อาจให้เป็นวิชา "บังคับเลือก" เพราะในหลายหลักสูตรก็มีวิชาเลือกอยู่แล้ว บางคณะอาจจัดรายวิชาสหสาขาวิชานี้ให้เป็นวิชาบังคับเลยก็ได้ ถ้าคิดว่ามี

ประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษาจริงๆ โดยอาจลดหรือตัดรายวิชาอื่นที่มีความจำเป็นน้อยกว่าลง หรือเพิ่มรายวิชาบังคับมากขึ้น หน่วยกิตอาจมากขึ้น และบางครั้งอาจมีความจำเป็นต้องสอนช่วง 7.00-8.00 น. หรือ 16.00-18.00 น. หรือแม้กระทั่งเสาร์-อาทิตย์ หรือระหว่างปิดภาคเรียนก็ต้องยอมถ้าคิดว่ารายวิชานั้น ๆ มีประโยชน์ต่อการดำรงชีพหรือต่อการอยู่รอดของนิสิตนักศึกษามาก

ในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าว ปัญหาที่เห็นเด่นชัดอันหนึ่งคือ "work load" ของคณาจารย์ที่สอนจะเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่ถ้าอาจารย์ที่สอนเห็นว่าผู้เรียนเห็นความสำคัญของรายวิชาดังกล่าว และเป็น "work load" ที่ผู้บริหารของคณะที่ตนสังกัดอยู่ และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมองเห็นซึ่งจะนำไปสู่การจัดสรรผลประโยชน์ที่ยุติธรรม ผู้เขียนเชื่อว่าอาจารย์ทุกท่านจะทำอย่างเต็มใจ

3. แนวทางและมาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา

1. กำหนดเป็นนโยบายของมหาวิทยาลัย

2. กำหนดหลักสูตรหรือรายวิชาที่พอมองเห็นความเป็นไปได้ของการพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรสหสาขาวิชาประมาณ 3-5 หลักสูตร เพื่อเป็นโครงการนำร่องเพื่อดูความเป็นไปได้และการยอมรับของคณาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัย

3. ตั้งคณะทำงานขึ้นพัฒนาหลักสูตรสหสาขาวิชา พร้อมจัดหางบประมาณและบุคลากรผู้ช่วยอำนวยความสะดวก

4. มาตรการเสริมอื่น ๆ

4.1 การจัดระบบอาจารย์สหภาควิชา หรือสหคณะ (joint apponitment) ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเหมือนกับที่มีในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เช่น อาจารย์สหภาควิชาระหว่างภาควิชาทางคลินิกกับภาควิชาทางปรีคลินิกของคณะทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ หรืออาจารย์สหคณะ เช่น ระหว่างคณะทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์กันเอง หรือระหว่างคณะทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือระหว่างอาจารย์ทางด้านสังคมศาสตร์กันเอง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอน และการวิจัยร่วมกัน ทำให้ประหยัดทรัพยากรบุคคล และเครื่องมือเครื่องใช้ทางห้องปฏิบัติการและลดการทำงานซ้ำซ้อน แต่กลับเสริมงานของซึ่งกันและกัน

ยังมีปัญหาอุปสรรคอีกมากในการตั้งระบบ joint appointment ขึ้นอย่างเป็นทางการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต้องแก้พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต้องตั้งกฎเกณฑ์ในการพิจารณาตั้งอาจารย์ผู้หนึ่งผู้ใดให้มี Joint appointment ต้องมีวิธีประเมินผลและการจัดสายงานบังคับบัญชาให้แน่นอน สิ่งเหล่านี้แม้จะดูยังอยู่ห่างไกล แต่เป็นสิ่งที่สามารถทำได้ถ้าผู้บริหารและคณาจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และเริ่มต้นคิด

4.2 การจัดกิจกรรมและสถานที่ที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ และนิสิต คณะต่าง ๆ ได้มีโอกาสพบปะรู้จัก และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันให้มากขึ้น เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือกันในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งเรื่องการเรียนการสอนด้วย

สรุป

ทั้งหมดที่เสนอมาเป็นความคิดส่วนตัวที่ได้จากประสบการณ์ของผู้เขียนเองที่เป็นทั้งอาจารย์ปรีคลินิกและอาจารย์คลินิก ซึ่งพอจะมองเห็นความสำคัญของการเรียนการสอนแบบสหภาควิชา และสหสาขาวิชา ยิ่งเมื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาโรคเอดส์ซึ่งเป็นปัญหาของทุกสาขาวิชา ก็เลยยิ่งมองเห็นความสำคัญของการอบรมนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ความคิดในวิชาการหลายๆ ด้าน เพื่อเข้าใจปัญหาและอุปสรรคของวิชาชีพสาขาอื่น จะได้หาทางช่วยกันแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงได้ดีที่สุด ในขณะเดียวกัน การร่วมมือในระหว่างคณาจารย์ด้วยกันเอง ไม่เฉพาะด้านการเรียนการสอนอย่างเดียว แต่ทางด้านการศึกษาวิจัย การบริการและชี้นำสังคม ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน จึงอยากเรียกว่าการร่วมมือระหว่างภาควิชาและระหว่างคณะดูเหมาะสมกว่า โดยมีการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบข้ามคณะและข้ามสาขาวิชาเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิด